

Inovativnost v poslovnem izobraževanju za dvig na znanju zasnovane konkurenčnosti

Boris Cizelj

Ko so evropski voditelji leta 2000 sprejemali **Lizbonsko strategijo** so postavili v ospredje družbo znanja in na znanju temelječo konkurenčnost. Čeprav so bili kvantitativni cilji, ki naj bi jih dosegli v 10 letih nerealni, ni mogoče zanikati, da je bila postavljena edina prava pot, ki se stari celini odpira, če ne želi pristati na marginah dinamičnega svetovnega gospodarstva. Treba je namreč **izboljšati kvaliteto in produktivnost človeških virov**, kar pa zahteva številne, dolgoročne napore, vendar pa obeta velike učinke, vendar, žal, prav tako na dolgi rok.

Pri tem se je treba otresti stare logike, da je **vlaganje v šolstvo in izobraževanje** za družbo predvsem **strošek, oz. proračunski izdatek**. A. Schleicher potrjuje, da se sredstva vložena v izobraževanje, oz. pridobivanje kompetenc, skozi povečano ekonomsko rast zagotovo vrnejo oplojena za več kot vrednost realnih obresti (Schleicher 2006). Seveda ne trdimo, da kakršnakoli vlaganja v izobraževanje avtomatično povečujejo produktivnost družbe in razvijajo ustvarjalnost in inovativnost, vendar pa imajo ljudje z več znanja in kompetencami boljše predpogoje za ustvarjalnost kot tisti, ki imajo slabše kompetence. Z drugimi besedami, ne gre le za obseg znanja in stopnjo izobraženosti, ampak tudi za **značaj in uporabno vrednost znanja in kompetenc**, ki jih ljudje pridobivajo skozi različne oblike izobraževanja in strokovnega usposabljanja.

Eden temeljnih kazalcev odnosa države do izobraževanja je odstotek javnih izdatkov za šolstvo. V obdobju 2000–2004 (zadnji razpoložljivi podatki) se je za povprečje EU-27 delež teh vlaganj v BDP dvignil iz 4,68% na 5,09%. Nordijske države vlagajo znatno več: Danska kar 8,47%, Švedska 7,35%, **Slovenija pa je s 5,7% rahlo nad povprečjem** (Council of the European union, 2008). Če upoštevamo celotne, javne in zasebne izdatke za šolstvo in izobraževanje (vse stopnje) v razmerju do BDP se Slovenija uvršča znatno nad povprečje EU-27, kar gre razumeti, da je naš izobraževalni sistem relativno drag in premalo učinkovit.

Kvaliteto in učinkovitost izobraževalnega sistema lahko ocenjujemo z več merili in kriteriji. Eden od njih je gotovo **odstotek odraslih (25-64 let), ki so dosegli visokošolsko izobrazbo**. Ta delež v letu 2007 je občutno boljši kot leta 2000. Za EU-27 se je dvignil iz 19,4% na 23,4%, **v Sloveniji** pa še močneje, iz **15,7% na 21,%**. Ko se s tem rezultatom postavimo ob bok najboljšim v EU, pa imamo razloge za skromnost: Nizozemska dosega 39,5%, Finska 35,1%, Danska 34,7%, Estonija 33,3%, Belgija 31,8%. Na dnu letvice pa se nahajajo: Romunija z 11,7%, Italija 12,9%, Slovaška 14,5%, Madžarska 17,7%.

Enako pomembno merilo je odstotek 18-letnikov, ki so še vključeni v šolanje. V Evropi se ta delež počasi, a vztrajno dviga: še leta 1998 je bil 67,9%, zdaj pa se bliža 78%. Tukaj smo v Sloveniji krepko čez povprečje: leta 2007 smo dosegli 89,4%, Švedska pa se giblje okoli 95%.

Prav tako veliko pove podatek o odstotni **udeležbi odraslih v vseživljenjskem izobraževanju**: po lizbonski strategiji naj bi do leta 2010 dosegli 12,5%, dejansko pa se je v povprečju EU-27 delež v obdobju 2000–2006 dvignil iz 7,1% na 9,6%. **Slovenija** je v teh letih kar **podvojila svoj delež (iz 7,3% na 15,0%)**, kar je sicer veliko bolje od Romunije in

Bolgarije (1,3%), Grčije 1,9% ali Hrvaške 2,1%. Vendar pa smo še vedno bistveno slabši od najboljših članic EU. Te so: pričakovano Švedska 32,1% in Danska 29,2% sledi jima pa Velika Britanija z 26,6% (EUROSTAT, 2009).

V razmerah post-industrijske, družbe znanja je bistveno, da ostanemo vseskozi odprti za nova znanja in spoznanja ter pridobivamo kompetence, ki jih zahteva delo s katerim se ukvarjamo. Končno je to tudi pomembna **naloga učiteljev na vseh stopnjah**, ki lahko tak **odnos do vseživljenjskega učenja** vzpodbujajo in razvijajo pri svojih učencih in študentih. To bi morala biti ambicija slehernega posameznika, skrb podjetja (zlasti v malih podjetjih pogosto nimajo dovolj aktivnega kadrovičnika), pa tudi odgovornost organov oblasti, od lokalnih, do državnih ustanov, seveda še posebej ministrstev za gospodarstvo, šolstvo ter visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Za razvoj človeških virov so zelo pomembne vse oblike izobraževanja in strokovnega izpopolnjevanja, vključno z učenjem na daljavo.

Pridobivanje izobrazbe je izjemno pomembno, vendar to samo po sebi še ne zagotavlja relevantnih kompetenc ter kreativnosti in inovativnosti. Kot ugotavlja **prof. Bjoerg Asheim** (2009) gre za ključne sistemske elemente inovacijskega sistema, za katere je pomembno, da so usmerjeni na **reševanje specifičnih problemov v dotični regiji**. Tega pri nas še ni zaznati v zadostni meri. Univerzalnost inovacijskih sistemov je presežena, ustvariti je treba pogoje, ki bo človeški kapital v posameznih okoljih ustrezno stimuliran k produktivni ustvarjalnosti. Eden od pomembnih razlogov za »odliv možganov« (brain drain) in za nezadostno izkoriščenost intelektualnega potenciala (brain waste) v posameznih regijah je prav v tem, da se raziskovalne in izobraževalne ustanove ne ukvarjajo s problemi in izzivi svojega regionalnega okolja.

Regionalni inovacijski sistem sestavljata za prof. Asheima naslednja dva podsistema:

- **Podsistem za razvoj znanja in njegovo širjenje** – "knowledge exploration and diffusion" (univerze, raziskovalni instituti, R&D oddelki v podjetjih, agencije za transfer tehnologije, poslovna združenja in finančne institucije);
- **Podsistem za izkoriščanje, uporabo znanja** – "knowledge exploitation" (podjetja, regionalni grozdi in njihovi dobavitelji, regionalne razvojne agencije).

Bistveno za uspešnost regionalnega inovacijskega sistema so obseg, intenzivnost in kvaliteta sodelovanja in delitve dela med dvema podsistemoma.

Letošnja referenčna publikacija Evropske komisije na področju inovacij, ki na osnovi 16 kazalcev meri napredek na področju **inovacijskih zmogljivosti držav** (European innovation score board, 2009) ugotavlja, da se je v zadnjem letu zaostanek Evrope v odnosu na ZDA zmanjšal za eno odstotno točko (iz 29% na 28%), v odnosu na Japonsko pa za dve točki (iz 40% na 38%). To je vsekakor vzpodbudno.

Položaj Slovenije - **25. mesto** v generalni razvrstitvi v **svetovni inovacijski rang lestvici** (Global Innovation Scoreboard) med 47 državami - pa se je v obdobju 1995-2005 poslabšal za 2 mesti. V dejavnosti podjetij ni bilo sprememb (ohranili smo 22. mesto), žal pa smo po človeških virih nazadovali za 4 mesta, po absorpcijski zmogljivosti in infrastrukturi pa celo za 8 mest! Če pogledamo naš napredek glede na izhodiščno leto vidimo, da smo nazadovali v številu inovatorjev in R&R naložbah podjetij, **napredovali pa smo v blagovnih znamkah in dizajnu** – torej na področju zaščite intelektualne in industrijske lastnine.

Napredek smo v Evropi dosegli tudi na področju **patentov**. Povprečno letno število patentov na milijon prebivalcev, prijavljenih na Evropskem patentnem uradu EU-27 za leto 2006 je bilo 106,7. Bistveno več, 150-200 patentov dosegajo: Nemčija, Švedska, Finska, Luksemburg, Danska, Nizozemska in Avstrija. Slovenci dosegamo le polovico evropskega povprečja, t.j. 51 patentov letno, vendar smo le za malenkost slabši od npr. Ircev - 59, vendar bistveno boljši od vseh novih članic EU (npr.: Madžari jih imajo 32, Čehi le 9, Slovaki le 5, Poljaki pa samo 3 patente letno na milijon prebivalcev). Razveseljiv pa je **velik napredek Slovenije v letu 2008: dosegli smo že 129 prijav in se med 34 evropskimi državami uvrstili na 20. mesto**. Odobrenih je bilo 33 patentov, kar je več kot je doseglo vseh 12 novih držav članic EU skupaj! To je vsekakor vzpodbudno.

Naslednji kazalec je **število R&R kadra na 1000 zaposlenih**. Povprečje je 5,5 za EU-27, v ZDA je ta delež 9,1 na Japonskem pa celo 10,1. V Sloveniji pa žal ta delež znaša samo 3,8.

To sliko dodatno izostruje podatek o deležu **zaposlenih v storitvah, ki so intenzivne v znanju**: povprečje EU-27 za 2007 je bilo 32,9%. Francija in Nemčija sta na ravni 35-36%, Danska, Nizozemska, Luksemburg, Velika Britanija, Švedska in Finska pa so v kategoriji 40-50%. Najmanj razvite države se gibljejo med 15 in 20%, slovenski delež pa je 26,3% (European innovation score board, 2009).

Končno pa je za odprto, izvozno usmerjeno gospodarstvo pomemben **delež visoko tehnoloških proizvodov v skupnem izvozu**. Povprečje za EU-27 leta 2006 je bilo 16,6%, slovenski delež pa znaša le četrtno tega, t.j. 4,6%, kar je manj kot delež Slovaške 5,4%, Estonije 7,9%, Portugalske 6,9%: Vodilne na letvici pa so: Luksemburg 40,6%, Irska 29,0%, Vel. Britanija 26,5%, Madžarska 20,3%, Finska 18,1%, Nemčija 14,0%, Švedska 13,4%. Slovenski delež v obdobju 2000-2004 je bil 5%.

Čeprav to ni bilo nikjer decidirano zapisano, s strani Evropske komisije pa celo večkrat demantirano, je bila v lizbonski strategiji osnovna primerjava postavljena predvsem v okviru EU-ZDA. Nekateri kritiki Lizbonske strategije so celo menili, da se je Evropa zatekla k terminologiji Hruščeva: "dohiteti in prehiteti ZDA". Ko gledamo indikatorje, ki naj bi jih dosegli, pa hitro ugotovimo, da nam ni potrebna primerjava z ZDA in Japonsko, ki sta v marsičem bistveno različni od Evrope, pač pa je treba stremeti, da se bomo **približali nordijskim državam**, saj imajo te veliko bolj **sprejemljiv ekonomski in družbeni model** ter sledijo logiko trajnostnega razvoja in odgovornega ravnanja z okoljem in prirodnimi viri. Že dolgo pa posvečajo posebno skrb razvoju človeških virov, kar se jim tudi bogato obrestuje.

Inovacije vodijo k novim, zmogljivejšim, zanesljivejšim in ekonomičnejšim tehnologijam in proizvodom, ki pa bodo našli pot do potrošnikov le, če bodo inovacije povezane s podjetništvom. Slednje je na dolgi rok toliko bolj učinkovito, kolikor bolj je tudi samo inovativno, hkrati pa **družbeno odgovorno in naravnano k merilom trajnostnega razvoja**. Ta merila pa so povezana z določenimi vrednotami, kot so širši družbeni interes in blagostanje, odgovoren odnos do družbe in okolja, solidarnost do šibkejših članov družbene skupnosti. Tega pa ne učijo ne na ameriških, niti ne dovolj na evropskih poslovnih šolah. K takemu ravnanju poslovnih subjektov mora usmerjati celoten regulatorni, zakonski okvir in instrumentarij pozitivnih in negativnih sankcij. Hkrati pa je to tudi naloga sistema poslovnega izobraževanja, saj ne more biti dvoma, da mora sodobni poslovni človek in vodja **delovati ne le legalno, ampak tudi legitimno, oz. družbeno sprejemljivo!**

Na to sta zelo odmevno opozorili (v radijskem intervjuju v BBC oddaji »Svet biznisa« 18. maja letos) lastnici izjemno uspešne islanske investicijske družbe »Audur« Halla Tomasdottir in Kristin Petursdottir. Za razliko od dominantnih management doktrin, ki gradijo in vzpodbujajo, ali pa vsaj tolerirajo vrednote, ki se bistveno ne razlikujejo od instinktov "alfa samcev" (agresivnost, grabežljivost, pretirano izpostavljanje rizikom, manipuliranje s partnerji in delničarji) sta Halla in Kristin – po 15 letih bogatih izkušenj v londonskem city-ju – obogatili svoje kriterije za investicijske odločitve z elementi izvirne ustvarjalnosti (inovacije nasproti špekulacijam in manipulacijam v škodo drugih subjektov na trgu) ter socialne in čustvene inteligence, po katerih presojata potencial in sprejemljivost ponujenih poslovnih projektov in njihovih nosilcev. To se jima obrestuje že na kratki rok.

Na svoj način je na vprašanje vrednot in razkoraka med koncepti poslovnih šol in trajnostnega razvoja nedavno opozoril tudi P.D. Broughton (2008) v svoji knjigi »Kaj poučujejo na Harvard poslovni šoli« Ena njegovih osnovnih ugotovitev je, da so študijski programi močno fragmentirani in preplavljeni s poučevanjem tehnik, kako doseči maksimalne poslovne cilje in profit, na koncu pa študent ob mikroskopskem zaznavanju podrobnosti drevesa, izgubi pogled na celoto – torej na gozd, v katerem deluje. Z drugimi besedami, ob nenehnem razvijanju specialističnih predmetov, **poslovne šole resno zanemarjajo ne le makroekonomski pristop, ampak družbeno-gospodarski okvir poslovne dejavnosti.**

Sedanja kriza nas zelo drastično opozarja na nevarnost in škodljivost takega tehnicističnega profiliranja ekonomistov, ki v zakonodaji, ki štiti družbene interese, vidijo le omejitve svojih ambicij in v organih oblasti svoje nasprotnike, ali celo potencialne sovražnike. V takem pristopu ni prostora za **javno-zasebno partnerstvo**, ki na mnogih področjih danes uspešno ponuja optimalno povezavo ožjih-zasebnih interesov s širšimi-javnimi interesi. Tudi tukaj ponujajo zlasti nordijske države dobre primere, kako je mogoče povezati obe sferi v obojestransko korist in ustvariti odlične pogoje za raziskovalno-razvojno dejavnost ter tržno naravnane inovacije.

Inovacije in podjetniški prijemi, ki ne upoštevajo potreb makroekonomskega okolja in širšega družbenega interesa, lahko povzročijo veliko škodo: propad ali razvrednotenje gospodarskih virov in kapitala, izgube trgov za uveljavljenih blagovnih znamk in ne nazadnje kvalificirane delovne sile in uigranih strokovnih teamov, ki jih po propadu podjetja ni več mogoče ponovno sestaviti.

Težko se je iznebiti občutka, da so v mnogih poslovnih šolah po svetu prispevali k temu, da so njihovi diplomanti, ki zdaj vodijo in upravljajo tudi z največjimi poslovnimi sistemi, **pomešali pojme inovacija, špekulacija in manipulacija.** Ne gre le za moralno plat destruktivnega poslovnega delovanja, ki se ne zmeni za uničevanje raznih oblik družbenega kapitala, ampak za rezoniranje, ki ne upošteva nekaterih temeljnih ekonomskih kategorij gospodarstva in odgovornega poslovanja, brez katerega kapitalizem v nekaj stoletjih ne bi omogočil, da smo danes 20 krat bogatejši kot smo bili nekoč!

V izogib omenjenih deformacij in nevarnih pojavov se je treba boriti z vsemi sredstvi, predvsem pa tako, da bo vzpostavljen **ustrezen regulatorni okvir**, ki bo deloval tudi preventivno, hkrati pa ohranjal tržne mehanizme in nezamenljiv sistem konkurence, ki je sposoben nagraditi tiste inovacije in proizvode, ki so nastali in se tržijo v skladu z omenjenimi merili in kriteriji. To je garant ohranjanja in plemenitenja ustvarjene vrednosti, delovnih mest, blagovnih znamk, tržnih deležev in zasluženega, zdravega profita.

Bolj kot kdajkoli prej, je zdaj jasno, da je donosnost sleherne poslovne dejavnosti v največji meri odvisna od ustvarjalnosti, znanj in pravilne poslovne strategije, ki jo oblikujejo njeni kreatorji in nosilci, ki so del globalnega gospodarskega sistema. Ti pa sprejemajo odločitve, ki terjajo več kot le klasično **ekonomsko, tehnološko, finančno in pravno znanje**. Dober poslovni vodja mora biti tudi kvaliteten **pogajalec, psiholog, PR-ovec in lobist**. Kolikor več ima **čustvene in socialne inteligence**, toliko lažje bo predvidel tendence in premike v svojem multikulturnem in mednarodnem okolju, znal bo preprečiti nastanek večjih, odprtih konfliktov in za svoje razvojne projekte pritegniti svoje sodelavce in predstavnike družbenega in poslovnega okolja.

Z Lizbonsko strategijo smo se države članice Evropske unije zavezale usmeriti naša gospodarstva k večji konkurenčnosti, zasnovani na znanju. Tega pa ne bomo dosegli brez razvijanja novega znanja, tehnologij in proizvodov ter nenehnega dopolnjevanja in modernizacije sistema študija, ki mora opremiti študente s kompetencami, kako uporabiti pridobljeno znanje za reševanje konkretnih potreb človeka in družbe. To nalaga družbi, politiki in izvršni oblasti, da **sferam znanstveno-raziskovalnega in razvojnega dela ter izobraževanja in strokovnega usposabljanja prizna osrednjo vlogo v krepitvi človeških virov, ki so osrednji generator inovativne in družbeno odgovorne, podjetniške družbe**. Družba znanja ostaja prazna politična parola, če je ne pretvorimo v specifične, konkretne vrednote, razvojne usmeritve in učinkovite instrumente, ki zagotavljajo delujoče stimulanse in sankcije za naše vsakodnevno ravnanje in za poslovanje gospodarskih, akademskih in drugih organizacij. Razvoj inovativne družbe je odvisen od celovitega regulatornega modela, od davčnega sistema, meril za oblikovanje plačilnih sistemov, sistemov akreditacije in financiranja obeh sfer, javnega in zasebnega financiranja znanosti, kakor tudi statusa in družbenega ugleda tistih, ki razvijajo in prenašajo znanje na mlade, ter tistih, ki kreativno in inovativno uporabljajo novo znanje za razvoj novih proizvodov, s katerimi uspešno nastopajo na trgu. Skratka, ne gre le za znanstvenike, izumitelje, profesorje in učitelje, ampak za vse dejavnike in aktivne udeležence inovacijskih procesov.

In ne gre za to, da naj se določene poklicne skupine postavlja nad druge. Gre za to, da se **prizna in boljše ovrednoti znanje in ustvarjalnost, ki odlikuje posameznike in organizacije**. Ustvarjalnost v družbi, ki želi biti uspešna, je treba obravnavati kot **najvišjo kvaliteto in vrlino**, ki je priznana in ustrezno nagrajevana. Sicer pa je to zelo jasno razvidno, če pogledamo države, ki jih odlikuje visoka stopnja inovativnosti, kot npr. Švedska, Finska, Danska, Švica in v znatni meri tudi Nemčija, Avstrija in Nizozemska. Ni slučajno, da imajo prav te države tudi priliv tujih možganov, druge evropske države pa še vedno znaten odliv možganov.

Skoraj 70% EU državljanov, ki so pred 3 leti delali doktorate v ZDA (11.000 od 15.000) se ni nameravalo vrniti domov. **Plače raziskovalcev**, ki so sicer v povprečju skoraj 2 krat višje v ZDA kot v EU (z izjemo Švice, Švedske, Avstrije, Nizozemske in Luksemburga) pa so bile v neki anketi uvrščene kot **6 med 10 razlogi za emigriranje** (Knowledge economy indicators, 2005). Glavni razlogi so povezani z ugodnejšim delovnim okoljem: širša in bolj fleksibilna dejavnost, boljše oprema in financiranje raziskav, delo z vrhunskimi strokovnjaki na določenem področju, itd. Če tega ne bomo sposobni spremeniti, bo Evropa še dalje izgubljala svoje dragocene strokovnjake, nato pa plačevala licenčnine in patente ameriškim multinacionalkam.

Kako resen je **zaostanek evropske znanstveno-raziskovalne sfere v odnosu na ameriško** zgovorno ponazarja naslednji podatek: kar polovica referenc iz visoko citiranih znanstvenih

revijah v patentnih prijavih na Evropskem patentnem uradu se nanaša na ameriške vire, le četrtina pa na evropske (Cizelj 2009)!

Vse to pomeni za izobraževalni sistem temeljno nalogo, da odločneje prispevamo k dvigu kvalitete človeških virov - ki ob omejitvah drugih razvojnih virov v Evropi – predstavlja tisti element, ki nam edini lahko zagotovi, da se bodo cilji lizbonske strategije začeli odločneje uresničevati.

Evropska komisija ocenjuje, da skoraj polovica zaposlenih v EU državah nima izobrazbe, ki jo zahteva delo, ki ga opravljajo (to je preko 100 milijonov ljudi!!). Okoli **40% vseh novih delovnih mest, ki se bodo odprla v EU v prihodnjem letu, bo zahtevalo terciarno izobrazbo**. Po najnovejši projekciji Evropskega centra za razvoj poklicnega usposabljanja (CEDEFOP, 2009) se bo v obdobju 2000-2020 število zaposlenih z nizko kvalifikacijo zmanjšalo v Evropi za 17 milijonov, s srednjo se bo povečalo za 5 milijonov, z visoko pa povečalo kar za 20 milijonov. To postavlja pred visokošolske ustanove velike izzive, saj je treba novim generacijam posredovati znanja in kompetence, ki jih bo od njih zahteval trg delovne sile v prihodnje.

Zadnjih 30-40 let so se vse družbe soočale s potrebo po **reformah sistema izobraževanja**, vendar so se te zahtevne naloge lotevale s **premalo vizije in odločnosti**. Tudi v uveljavljanju bolonjskega procesa dosegamo skromne rezultate, ker se preveč oklepamo preseženih tradicij in nimamo dovolj hrabrosti, da bi pospešili reforme, ki jih terjajo nove razmere in novi časi.

V sklepnih izjavi 5. Evropskega regionalnega gospodarskega foruma (EREF, 2009), ki je bil 8. in 9. junija v Novi Gorici, je poudarjeno, da lahko Evropa računa na uspešnejše uresničevanje Lizbonske strategije samo, če bo storila vse za **kvalitetnejši razvoj človeških virov ter boljše upravljalna z mednarodnimi migracijskimi tokovi**.

Po starih poteh mladih generacij ne bomo pripravili na prihodnost, ki se je že začela in nas vsakodnevno opozarja na nove izzive. Brez prenosa težišča na proaktivni študij, z uporabo vseh prednosti Interneta in sprejetja dejstva, da smo učitelji sodobnim študentov lahko resnično le partnerji in mentorji, ne pa absolutne avtoritete, ki jih bomo s svojim znanjem "prosvetlili" - **se odrekamo sodobni vlogi učitelja**, ki je kot splošni zdravnik pacientu le prvi svetovalec, ki ga usmerja k specialistom s potrebnimi znanji in izkušnjami. Tudi zdravniki nas želijo danes osposobiti, da bomo pozorneje spremljali kaj se dogaja z našim telesom in si znali poiskati informacije, kaj moramo storiti, da zaščitimo svoje zdravje.

Evropski študentje nas opozarjajo, da ne morejo biti zadovoljni s prepočasnimi napredkom v uveljavljanju bolonjskega procesa. Upravičeno ugotavljajo, da jih premalo vključujemo v oblikovanje in izvajanje študija. Glavni razlog za to je verjetno, da mnogi še vedno niso dojeli, da **brez polne, vsebinske uveljavitve bolonjskih reform visokošolski izobraževalni sistem namesto gonilne sile v razvoju evropske inovativne družbe, postaja njegov zaviralec** (ESU, 2009).

Družbo znanja moramo graditi prav vsi, učitelji pa imamo nedvomno pri tem posebno odgovornost. Stara pedagoška modrost je, da nas mladi najprej gledajo, potem pa poslušajo. Skratka, učitelji moramo biti študentom za vzgled tudi v inovativnosti. Z osebnim pristopom do ustvarjalnosti jih prepričati, da je **inovativnost vrednota**, ki je nikakor ne smemo zanemariti, če želimo biti uspešni, kot posamezniki, kot podjetje in kot država.

Literatura in viri:

- Asheim, Bjoern T; H.K.Hansen "Knowledge Bases, Talents, and Contexts: On the Usefulness of the Creative Class Approach in Sweden" *Economic Geography*, 2009, še neobjavljeno.
- Broughton, Philip Delves "What they teach at Harvards Business School – My two years inside the Cauldron of Capitalism", Penguin, London, 2008.
- CEDEFOP "Future skills supply in Europe – Medium-term forecast up to 2020: synthesis report", Brussels, 2009, str.7.
- Cizelj, Boris "Upgrading Knowledge Generation and Sharing among European Regions – the Role of Brain Circulation", Committee of the Regions, Brussels, "CoR Atellier", No.1/2009, str.1.
- Council of the European union "Delivering lifelong learning for knowledge, creativity and innovation" Draft Report on implementation of "Education and Training 2010 Work Programme", Brussels, 31 January 2008, str.37.
- EREF; 2009; "The EREF-2009 Resolution on development of human capital and migration management for more competitive European regions", www.eref.si.
- ESU European Student Union; "Bologna with Student Eyes – the 2009 Edition", Brussels, 2009.
- European Innovation Scoreboard 2008 – Comparative Analysis of Innovation Performance, OOP, Luxembourg, 2009, str.19.
- EUROSTAT; Podatki Evropskega statističnega urada, spletni vir: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm>(dostop maj 2009).
- Knowledge Economy Indicators Project; "Indicators and Issues for Brain Circulation" Maastricht Economic and Social Research and Training Centre on Innovation and Technology, Maastricht, 2005, str.13.
- Schleicher, Andreas "The economics of knowledge: Why education is key for Europe's success" The Lisbon Council Policy Brief, Brussels, 2006, str.3.

O avtorju

prof. dr. Boris Cizelj, dekan VPŠ Doba Maribor